

## ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ СИСТЕМНОГО РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ В АСПЕКТІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ

*У статті подано опис організації процесу системного розвитку інформаційної культури майбутніх соціальних педагогів в аспекті інформатизації освіти. Увагу зосереджено на необхідності керувати якістю освітнього процесу під час системного розвитку інформаційної культури майбутніх соціальних педагогів. Систематизовано комплекс причин, які впливають на підвищення якості процесу системного розвитку інформаційної культури майбутніх соціальних педагогів на ґрунті інформаційно-комунікаційних технологій. Визначено низку взаємопов'язаних критеріїв, призначених для оцінювання різних психолого-педагогічних аспектів процесу навчання.*

**Ключові слова:** інформаційна культура, майбутні соціальні педагоги, інформатизація освіти, навчальний процес, освітній процес.

Визначальною ознакою сучасного етапу розвитку суспільства є формування нового інформаційного середовища, укладу життя, що впливає на ефективний розвиток творчого потенціалу особистості й вимагає від системи вищої професійної освіти розв'язання завдань розвитку нового типу інтелекту, нового інформаційного світогляду, котрий ґрунтується на розумінні визначальної ролі інформації та інформаційних процесів у природних і соціальних явищах, інформаційної культури (ІК) майбутніх громадян країни, створення іншого образу та способу мислення майбутніх фахівців, пристосованих до швидко змінюваних економічних, технологічних, соціальних й інформаційних реалій навколишнього світу. Ураховуючи те, що системний розвиток ІК майбутніх фахівців відбувається в усіх галузях суспільної практики, основний акцент робиться на створення й розвиток інформаційно-розвивального освітнього середовища вищого навчального закладу (ВНЗ), активізацію соціумних чинників, які впливають на сформованість ІК викладачів і майбутніх фахівців.

Таке формулювання питання актуалізує проблему ІК майбутніх фахівців і включає розмаїття аспектів, пов'язаних із людиною та її соціумом, системою вищої професійної освіти, а також необхідну сукупність особистісних якостей майбутнього фахівця, його соціально-педагогічний та інформаційно-комунікаційний потенціал, які дають змогу вільно використовувати у своїй професійній діяльності інформаційні засоби й об'єкти щодо конкретної особистості, соціальної групи, колективу, соціуму (Р. С. Гуревич, М. І. Жалдак, О. Карабін, А. М. Коломієць, М. Левшин, Н. В. Морзе).

Особливий внесок у вирішення методологічних проблем системного розвитку ІК зробили А. А. Гречихін, Н. Б. Зинов'єва, А. І. Ракитов, Е. П. Семенюк, В. А. Фокеев, Ю. А. Шрейдер.

Змістовні аспекти формування ІК особистості висвітлено в працях А. А. Виноградова, Д. В. Зарецького, А. Г. Кушніренко, О. А. Медведєвої, Ю. А. Первиніна, А. І. Ракитова, В. В. Самохвалової.

Проблема виявлення передумов системного розвитку ІК майбутніх фахівців була в полі зору цілої групи вітчизняних (Т. Ф. Алексеєнко, О. М. Гомонюк, Т. Є. Єжова, І. Д. Зверева, Н. І. Куб'як, Ю. В. Овод, О. І. Пенішкевич та ін.) і зарубіжних (М. М. Ващенко, В. Б. Гаграй, З. Б. Кошкунова, В. В. Краєвський, А. К. Маркова, О. О. Мирлюбов, Г. С. Сухобська та ін.) дослідників.

**Мета статті** – розглянути організацію процесу системного розвитку інформаційної культури майбутніх соціальних педагогів в аспекті інформатизації освіти.

Інформатизація освіти по-новому ставить питання про якість освіти. Якість освіти – це багатоаспектна категорія, складність якої визначається широтою цілей і завдань, котрі ставить перед собою освіта. Наразі вони полягають не лише в тому, щоб навчити або підготувати до професійної діяльності майбутніх соціальних педагогів, а, передовсім, у тому, щоб допомогти кожному окремому майбутньому соціальному педагогу самореалізуватися, стати повноцінним членом суспільства. Тому якість освіти розглядається як соціальна категорія, котра визначає стан і результативність процесу освіти в суспільстві, його відповідність потребам та очікуванням суспільства в розвитку й формуванні особистостей майбутніх соціальних педагогів, їх цивільних, культурних і професійних компетенцій.

Виходячи з визначення В. П. Панасюка, що управління якістю освітнього процесу – це цілеспрямований, комплексний, скоординований вплив як на цей процес у цілому, так і на його основні елементи з метою досягнення найбільшої відповідності параметрів його функціонування й результатів відповідним вимогам, нормам і стандартам [3, с. 128], систематизуємо причини, котрі впливають на підвищення якості процесу системного розвитку ІК майбутніх соціальних педагогів на ґрунті ІКТ. Комплекс таких причин включає в себе: а) об'єктивні (вимога часу; якість освіти; рівень техніки; рівень програмного забезпечення; оснащеність ВНЗ); б) суб'єктивні (мотиваційна готовність майбутніх соціальних педагогів; вік майбутніх соціальних педагогів; “предметні можливості; ресурси (фінансові, часові тощо) майбутніх соціальних педагогів); в) об'єктивно-суб'єктивні (стилі керівництва та ставлення керівників до придбання, реалізації комп'ютерної техніки й підготовки майбутніх соціальних педагогів).

Проблема критеріїв оцінювання ефективності навчання й, відповідно, рівня системного розвитку ІК майбутніх соціальних педагогів має багато аспектів, вимірів і рівнів. У педагогічній практиці розроблено багато взаємопов'язаних критеріїв, призначених для оцінювання різних психолого-педагогічних аспектів процесу навчання, серед яких можна виокремити такі [1, с. 164]: 1) критерії ефективності використовуваних форм і методів навчання: якість, повнота, глибина, міцність, функціональна придатність використовуваних методів поставленим педагогічним завданням; рівень

сформованості в майбутніх соціальних педагогів умінь і навичок самонавчання. Використання запропонованих критеріїв дає змогу викладачам обрати форми й методи навчання, найадекватніші цілям, завданням, змісту навчання та індивідуальним особливостям майбутніх соціальних педагогів; 2) критерії ефективності навчання: самостійність майбутніх соціальних педагогів, культура навчання (здатність раціонального планування процесу навчання), творче ставлення до навчання тощо; 3) критерії ефективності результатів навчання: глибина знань, дієвість знань, системність, усвідомленість знань тощо; 4) критерії оцінювання сформованості теоретичних знань: конструювання й визначення понять, виявлення логіки взаємодії понять, розкриття змісту закономірностей, формулювання навчальної чи наукової проблеми, побудова алгоритму виконання навчальних завдань; 5) якісні критерії оцінювання сформованості вмінь і навичок: правильність виконуваних дій, самостійність у роботі, використання теоретичних знань при виконанні завдань тощо; 6) критерії оцінювання ставлення майбутніх соціальних педагогів до процесу власної пізнавальної діяльності: безпосередній інтерес або байдужість до предмета, оцінка майбутніми соціальними педагогами соціальної значущості досліджуваного предмета, оцінювання майбутніми соціальними педагогами ролі досліджуваної дисципліни в їх планах на майбутнє, емоційний комфорт або дискомфорт у нестандартних ситуаціях, наявність або відсутність страху зробити помилку, прагнення до розширення обсягу та спектра набутих знань тощо.

Розглянемо ці критерії з погляду організації процесу системного розвитку ІК майбутніх соціальних педагогів із використанням ІКТ.

Проникнення комп'ютерів в освітній процес спричинило появу великої кількості нових форм роботи, немислимих і неможливих при традиційних методиках. Поява специфічних навчальних посібників на гіпертекстовій основі, мультимедійних довідників й енциклопедій, можливість організації мережних комунікацій у найрізноманітніших масштабах, від аудиторії до мережі Інтернет, створення інтерактивних навчальних програм і тренажерів – усе це разом відкриває перед майбутніми соціальними педагогами такий спектр навчальних дій, звернення до якого повністю видозмінює освітній процес.

Так само виглядають зміни й у формах роботи викладача – ІКТ здатні повністю змінити структуру та методи його особистої роботи поза педагогічною діяльністю (самовдосконалення, накопичення й систематизація інформації, підготовка до занять тощо) й безпосередньо у викладанні. Більше того, умови й форми роботи, котрі змінилися, значною мірою змушують переосмислювати й роль ІКТ, і функції викладача та майбутніх соціальних педагогів, і характер їх ділових відносин, а в подальшому – й самі загальні організаційні форми навчання. Мета застосування ІКТ полягає в системному розвитку ІК майбутніх соціальних педагогів, яка не зводиться лише до вмінь у царині опрацювання інформації, а передбачає всебічний розвиток особистостей майбутніх соціальних педагогів. Взаємозв'язок мо-

жливостей ІКТ із цілями вивчення відповідних дисциплін сприяє досягненню зазначених цілей. Застосування ІКТ вимагає відповідних змін у змісті виучуваної дисципліни, організації діяльності майбутніх соціальних педагогів і викладачів, установленню між ними особливих відносин, які передбачають велику самостійність та ініціативність майбутніх соціальних педагогів, створення атмосфери співпраці між ними й викладачами. Інформатизація освіти не має призводити до її формалізації. Час викладача, котрий вивільняється завдяки використанню ІКТ, має бути відданий майбутнім соціальним педагогам прямо або побічно – за допомогою творчого зростання викладача.

Застосовуючи ІКТ в освітньому процесі, викладач має враховувати такі основні особливості: ті новоутворення, котрі виникають під впливом ІКТ, переносяться в умови традиційного спілкування. Дослідження психологів показали, що значно посилюються вимоги до точності формулювань, логічності й послідовності викладу, підвищується значення рефлексії, однак при цьому знижується роль емоційних засобів спілкування; спостерігається й зворотний процес: особливості традиційної діяльності стають притаманними й комп'ютеризованій.

Технологія інформаційної взаємодії освітнього призначення в умовах використання засобів ІКТ – сукупність детермінованих засобів і методів, реалізованих на базі сучасних засобів ІКТ, забезпечення інформаційної взаємодії, реалізація яких визначає наперед заданий результат (у нашому випадку – педагогічний вплив, спрямований на досягнення певних освітніх цілей) [4, с. 632].

ІКТ уможливають використання різноманітних форм презентування матеріалу. Апаратних і програмних можливостей персонального комп'ютера цілком достатньо для ефективного введення діалогу й забезпечення природної й наочної форми подання текстів, формул, малюнків, рухомих об'єктів тощо. Презентування інформації може вести в різному часовому темпі (з адаптацією під конкретний вік і навіть під конкретного майбутнього соціального педагога). При цьому природним чином забезпечується можливість сигнального виділення сюжетно важливої інформації (зміна кольоровості, мерехтіння, підкреслення, негатив тощо). ІКТ є потужним засобом для опрацювання інформації, яка подається у вигляді слів, чисел, зображень, звуків тощо, котрі розширюють людські можливості. Головною особливістю персонального комп'ютера як інструменту є можливість його налаштування (програмування) на виконання різних робіт, зв'язаних з отриманням й опрацюванням інформації.

Послідовність фаз основного циклу проходження інформації, необхідна для гарантованого оволодіння знаннями будь-яким майбутнім соціальним педагогом, складається з п'яти стадій: 1) отримання й осмислення нової навчальної інформації; 2) виконання тренувальних завдань і самостійних робіт; 3) перевірка якості засвоєння знань та правильності виконання практичних робіт; 4) роз'яснення помилок, зроблених у практичних

завданнях, і робота із запобігання у подальшій діяльності; 5) розгляд можливостей практичного застосування знань, отриманих у ході вивчення конкретної теми (розділу).

У повному обсязі реалізація цієї послідовності з використанням традиційних методів навчання практично унеможлиблюється, а може бути реально здійсненою лише в умовах індивідуального навчання або при аудиторно-груповому навчанні із широким використанням персонального комп'ютера.

Аналізуючи своєрідність методів комп'ютерного навчання, С. А. Ілюшин і Б. Л. Собкін стверджують: “У практиці навчання можна застосовувати чотири основні методи навчання: 1) пояснювально-ілюстративний; 2) репродуктивний; 3) проблемний; 4) дослідницький” [2, с. 24].

Ураховуючи, що перший метод не передбачає наявності зворотного зв'язку між майбутніми соціальними педагогами й системою навчання, його використання в системах із використанням ІКТ є неефективним.

Репродуктивний метод навчання із застосуванням засобів обчислювальної техніки передбачає засвоєння знань, які повідомляє викладач майбутнім соціальним педагогам і (або) персональному комп'ютеру, й організацію діяльності майбутніх соціальних педагогів із відтворення вивченого матеріалу та його використання в аналогічних ситуаціях. Застосування цього методу із використанням комп'ютера дає змогу істотно поліпшити якість організації процесу навчання, але не дозволяє радикально змінити навчальний процес порівняно з традиційною схемою (без комп'ютера). У цьому плані виправданішим є використання проблемного й дослідницького методів.

Проблемний метод навчання використовує можливості ІКТ для організації навчального процесу як формулювання й пошуків способів розв'язання певної проблеми. Головною метою є максимальне сприяння активізації пізнавальної діяльності майбутніх соціальних педагогів. У процесі навчання передбачається розв'язання різних класів завдань на ґрунті наявних знань, а також отримання й аналіз низки додаткових знань, необхідних для розв'язання порушеної проблеми. При цьому важливе місце відводиться формуванню навичок зі збирання, впорядкування, аналізу й передавання інформації.

Дослідницький метод навчання із застосуванням засобів ІКТ забезпечує самостійну творчу діяльність майбутніх соціальних педагогів у процесі проведення науково-технічних досліджень у межах певної тематики. При використанні цього методу навчання є результатом активного дослідження, відкриття та гри, завдяки чому, як правило, буває приємнішим й успішним, аніж при використанні інших вищеперелічених методів. Дослідницький метод навчання передбачає вивчення методів об'єктів і ситуацій у процесі впливу на них. Для досягнення успіху необхідна наявність середовища, котре реагує на дії. У цьому плані незамінним засобом є моделювання, тобто імітаційне подання реального об'єкта, ситуації або середовища в динаміці.

Застосування засобів ІКТ дає змогу планувати різні схеми проходження навчальних завдань, розчленовувати важкі завдання на складники

різного рівня, практикувати найраціональніші форми їх поєднання. Можливість простої й об'єктивного статистичного оцінювання часових витрат на різних стадіях навчання допомагає оптимізувати дозування завдань.

**Висновки.** Таким чином, говорячи про нові, перспективні форми організації освітнього процесу, мають на увазі реалізацію тієї чи тієї навчальної програми, орієнтованої головним чином на самостійну роботу майбутніх соціальних педагогів. У цьому разі для отримання ефективних результатів викладач має підготувати цілий комплекс різноманітних навчальних матеріалів. При формуванні таких матеріалів уможлиблюється мультимедіа-підхід, коли майбутні соціальні педагоги забезпечуються освітніми ресурсами, котрі ґрунтуються на різних технологіях: друкованими, аудіо-, відеоматеріалами і, що особливо важливо, електронними навчальними курсами (ЕНК) – навчальними матеріалами, особливим чином структурованими й записаними на магнітні носії або доступними через комп'ютерну мережу (локальну або Інтернет). При цьому реалізований у них гнучкий сценарій здатний підлаштовуватися під потреби й можливості конкретного майбутнього соціального педагога й розвивати його потенційні здібності. Серед подальших перспектив дослідження вбачаємо необхідність розкрити особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі системного розвитку інформаційної культури майбутніх соціальних педагогів.

#### **Список використаної літератури**

1. Деражне Ю. Л. Открытое обучение / Ю. Л. Деражне. – Москва : ВНПЦ профориентации, 2002. – 352 с.
2. Илюшин С. А. Персональные ЭВМ в учебном процессе / С. А. Илюшин, Б. Л. Собкин. – Москва : МАИ, 1992. – 98 с.
3. Панасюк В. П. Педагогическая система внутришкольного управления качеством образовательного процесса : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Панасюк Василий Петрович. – Санкт-Петербург, 1998. – 460 с.
4. Современный словарь по педагогике / [сост. Е. С. Рапацевич]. – Минск : Современное слово, 2001. – 928 с.

*Стаття надійшла до редакції 19.09.2014.*

---

#### **Рацул А. А. Организация процесса системного развития информационной культуры будущих социальных педагогов в аспекте информатизации образования**

*Статья посвящена описанию организации процесса системного развития информационной культуры будущих социальных педагогов в аспекте информатизации образования. Внимание сосредоточено на необходимости управлять качеством образовательного процесса во время системного развития информационной культуры будущих социальных педагогов. Систематизирован комплекс причин, влияющих на повышение качества процесса системного развития информационной культуры будущих социальных педагогов на почве информационно-коммуникационных технологий. Определен ряд взаимосвязанных критериев, предназначенных для оценки различных психолого-педагогических аспектов процесса обучения.*

**Ключевые слова:** *информационная культура, будущие социальные педагоги, информатизация образования, учебный процесс, образовательный процесс.*

**Ratsul A. A. Organization of the Process of Systemic Development of Future Social Pedagogists' Informational Culture in the Aspect of Informatization of Education**

*The organization of the process of systemic development of future social pedagogists' informational culture in the aspect of informatization of education is described in the article. Much attention is focused on the necessity to control the quality of the educational process during the systemic development of future social pedagogists' informational culture. The quality of education is considered to be a social category, which determines the status and effectiveness of the process of education in society, its meeting the needs and expectations of society in the development and shaping of individualities of future social pedagogists, their civil, cultural and professional competence. At the same time a set of causes that affect raising of the quality of the process of systemic development of future social pedagogists' informational culture on the basis of information-and-communication technologies is systematized. The complex of causes includes objective, subjective and objective-and-subjective ones. Besides, a number of interrelated criteria for assessing various psychological-and-pedagogical aspects of the learning process is identified. These criteria include: criteria of effectiveness of used forms and methods of training; performance criteria of effectiveness of training; criteria of effectiveness of results of training; criteria of evaluation of formation of theoretical knowledge; qualitative criteria of evaluation of formation of skills and abilities; criteria of evaluation of the attitude of future social pedagogists to the process of their own cognitive activity.*

**Key words:** *informational culture, future social pedagogists, informatization of education, learning process, teaching process.*